

ביס מניס

עבודתו של רב קונסרבטיבי

בית הכנסת שמצאתי בעיר ניס כשנסעתי לשם לשליחות היה מאוד קטן. למעשה חנות דגים שהפכה לבית כנסת. מין שטיבל של שבת שכלל כעשרים עד שלושים משפחות. יום אחד בא אלי איש שכמעט לא ראיתי קודם ושאינו משתתף בחיי הקהילה ואמר לי: המקום הזה קטן עליך. מגיע לך משהו יותר טוב. ענית לי: עב כל הכבוד, הדבר קשה ביותר בגלל חוסר תקציב ומחירי הנדל"ן כאן. לא שמעתי ממנו במשך שנה. יום אחד הבנאדם מגיע אלי עם עוד כמה חבר'ה בלי להודיע מראש ומבקש ממני לבוא אתו. אמרתי לו: חכה שאסיים להעביר את השיעור. הייתי באמצע לימד תורה. הוא ענה: פשוט רציתי להראות לך מקום שקניתי בשבילך. יש לי שבועיים כדי להתחרט, אני צריך אור ירוק. הלכנו. ראיתי, אמרתי לו: יש באמת פוטנציאל. אפשר לשפץ וליצור כאן מרכז קהילתי נחמד מאוד. הוא ענה לי: קדימה.

תוך שנה הקמנו מרכז קהילתי יפהפה, למעשה המרכז הקהילתי היהודי הראשון בניס ואחד מבתי הכנסת היפים באזור.

מי שחושב שאין לרב קונסרבטיבי השגחה פרטית, טועה.

לא נולדתי רב קונסרבטיבי ולא קונסרבטיבי בכלל. היהדות בצרפת היא באופן רשמי אורתודוקסית ואין בה למעשה כמעט כל תנועה יהודית אחרת. לכן, כשעליתי ארצה הלכתי באופן טבעי ללמוד בישיבות אורתודוקסיות ומצאתי סיפוק רב בלימודי הקודש במסגרות אלה. למרות הלחץ של מספר רבנים שרצו שאשתקע לחלוטין בלימודי קודש שמרתי תמיד על קשר עם העולם התרבותי החיצוני. לא הסכמתי

להסתגר בעולם חד ממדי למרות שהדרך היתה סלולה בפני: ישיבה, התיישבות, נישואין, ילדים, כמו עולים צרפתים רבים אחרים.

מצאתי עבודה ככתב ועורך ברשות השידור במדור הצרפתי. בבוקר הייתי עובד כעיתונאי בין אנשים שנהגו לשאול אותי: מה בן אדם כמוך עושה עם כיפה על הראש? רד מזה; בצהריים ובערב הייתי לומד בישיבה בקרב אנשים שנהגו לשאול אותי: מה בן אדם כמוך עושה עם עיתונאים? רד מהשמאלנים האלה.

דווקא השילוב הזה מאוד מצא חן בעיני והקפדתי לשמור עליו.

בנוסף, חזרתי די מהר לבימוי ולמשחק, דברים שהיו עיסוקי המקוריים – אני בוגר התאטרון הלאומי הצרפתי – ותמיד בשילוב עם לימודי קודש. אבל הניתוק שלו הייתי עד בעולם החרדי – שחלק ממשפחתי משתייך אליו – מכל תרבות כללית, תסכל אותי מאוד. אפילו בכל הנוגע ליהדות. אין בעולם החרדי כל התעניינות ביצירה עברית. לא מעניין אותם. לגבי לימוד היהדות באופן מודרני, כלומר מחקר – הם מתעלמים ממנו לחלוטין. כשהתחלתי להיות ער לתופעה ראיתי מולי עולם אפל ונטול עניין תרבותי. מבחינה אנושית יש בו עניין. לא מבחינה תרבותית. עולם שמשקיע את כל כולו בתורה ומתעלם לחלוטין מהתגבשותה העכשווית של התורה, כלומר ממאות ספרי מחקר והגות שנכתבו במאה וחמישים שנה האחרונות, יש בו משהו פתטי.

אני משוכנע שבעוד מאות שנים, כשידברו על היצירה התורנית של תקופתנו ידברו לא על עולם הישיבות כי אם על עולם המחקר. נראה לי שאת מה שהחוקרים המודרנים תרמו ליהדות ניתן להשוות למפעלם של הראשונים. באשר לפלפול הישיבתי, אני מרגיש שהוא נתון במבוי סתום מבחינה אינטלקטואלית, והוא שב על עקביו ומסוגל להמשיך כך לנצח ללא כל חידוש. תחושתי היא שהיצירתיות הכרחית ביהדות להישרדותה.

כמובן, ביקורת זו לא חלה על העולם הדתי-לאומי, שדווקא כן שקוע ביצירה יהודית מעניינת בכל התחומים, כולל תאטרון. אבל הרגשתי כלפי עולם זה היא שהוא כמעט חד ממדי מבחינה אידאולוגית ושגם הוא מצוי במין מבוי סתום וחוזר על עקביו. אינני שולל את האידאולוגיה הציונית-לאומית, שהיא לגיטימית כמובן לחלוטין, אבל היא הפכה לדבר שאתה חייב להשתייך אליו אם אתה חלק מציבור זה, תופעה שמזכירה במשהו את הקומוניסטים בארצות המערב בשנות החמישים.

נקודת המשבר אצלי אירעה במקביל לכינוס מדריד ולתהליך אוסלו. עקבתי כעיתונאי מקרוב אחר תהליך זה. בלי להידבק בהתלהבות נאיבית בכל הנוגע לתהליך השלום, מקופלת בתוכו באמת תקווה לאזורנו. התגובות שלהן הייתי חשוף בעולם הדתי מאוד אכזבו אותי. מעט מאוד מהן היו ענייניות, ומרבית האנשים דבקו באידאולוגיה לא משמעותית.

באותה תקופה הייתי עד לפליטות פה מאוד קיצוניות וגזעניות בקרב חלק גדול מבני הישיבות – חרדיות וציוניות כאחת. חשתי שיש כאן בעיה חינוכית וערכית חמורה.

התחלתי לשאול את עצמי: מה בכלל אתה עושה עם כיפה על הראש? למי אתה משתייך? הייתי חייב למצוא מסגרת חלופית.

מצאתי את עצמי מחפש מסגרת של לימוד תורה ברוח לגמרי פתוחה, סובלנית ומחקרית. במקרה, בבית הכנסת שבו התפללתי פגשתי בחורה קנדית שלמדה במכון שכטה, והיא ששכנעה אותי שיש לי מה לחפש שם. במשך כשנה השתתפתי בלימודים שם כתלמיד חופשי כדי להתרשם מן המקום ומן האווירה. הפתיחות והגישה הביקורתית מאוד מצאו חן בעיני. התרשמתי, התקבלתי והתחלתי ללמוד. לאחר חמש שנים הוכתרתי כרב קונסרבטיבי. בתמורה למלגת לימודים ומחיה קיבלתי על עצמי למלא שליחות של שנתיים בעבור התנועה הקונסרבטיבית. כך מצאתי את עצמי בניס שבדרום צרפת.

השאלה היא מה התנועה הקונסרבטיבית אמורה לתרום ליהדות צרפת. לדעתי, די הרבה. היא אפילו מסוגלת לשמש כקרש הצלה. יהדות צרפת היא הגולה השנייה בחשיבותה ובגודלה אחרי ארה"ב. בצרפת חיים כחצי מיליון יהודים, מספר שהולך וקטן בגלל ההתבוללות. האשכנזים מנותקים ברובם מכל חיי דת, ובאשר ליוצאי צפון אפריקה – שהם הרוב המוחלט של הקהילה – הגם שהם יותר קשורים למסורת, גם הם מצויים בתהליך התבוללות מואץ.

הרבנות הראשית הצרפתית, בתהליך מקביל לזו שבארץ, התחרדה בשנים האחרונות, מה שגרם מצד אחד לדבר חיובי: הרבה יותר כשרות, מוסדות חינוך יהודיים כמעט בכל מקום, מקוואות פעילים, התעוררות יהודית ענפה, ועוד, אבל ישנו גם הצד האחר, שהוא עלייה בתחושת הניכור בקרב רוב היהודים שאינם מזדהים עם הרוח החרדית. ועל זה משלמים ביוקר.

בניס מצאתי קהילה קטנה, שווינונית, ערבוביה בין אשכנזים לספרדים, בין מסורתיים לחילונים ובין תושבי המקום לישראלים. למעשה, זו הקהילה הכי הטרוגנית בניס. אנשים מיליטנטים המוכנים לקחת על עצמם סיכונים כספיים וחברתיים כדי ליצור מסגרת מתחדשת ושונה מהמקובל בקהילה היהודית בדרום צרפת, שהוא ממש על פי רוח תנועת ש"ס (בלי ההטבות הסוציאליות). צריך להבין את החשק העז אצל אנשים כאלה לקחת על עצמם מפעל של הקמת קהילה על כל האחריות הכספית וההשקעה בזמן הפנוי הכרוכות בכך. ואני מאוד מעריך את זה.

במשך שש השנים מאז שהגעתי לקהילה היא גדלה מאוד, והיא כוללת עכשיו בערך מאתיים משפחות.

מי האנשים?

כל מיני.

ספרדי זקן שיודע את כל התפילה על פה ושומר שבת, שבא בגלל האווירה הפתוחה; סופרת ילדים מפורסמת שבאה בגלל מעמד האשה; אשה שגדלה בפולין אצל הורים ניצולי שואה קומוניסטים שאמרה לי בפירוש שחוץ מלקהילה זו אין לה לאן ללכת. היא צאצאית של הגאון מוויילנה, חוקרת שיש לה שני דוקטורטים, בביולוגיה וברפואה; כנר מפורסם, מדקדק במצוות, שמסרב לנגן בשבתות ומופיע בכל רחבי אירופה עם כיפה לראשו. מגיע לבית הכנסת מסיבות אינטלקטואליות תורניות; אשה שגרה במרחק של מאתיים קילומטר ומגיעה לעתים קרובות בשבתות בבוקר במכונית, לא משום שאין בית כנסת בעיירה שלה, יש, אלא בגלל האווירה החמה השוררת בקהילה; אנשים שונים שבאים לקבל את שירותי הקהילה: בר/בת מצווה, תלמוד תורה, גיור. ניתן אפוא לראות שהקהל מאוד מגוון. אנשים מחפשים תרבות יהודית, חום, הזדהות, רוחניות, מקום תפילה נאה ולימוד תורה ביקורת. לא ניתן להגדיר את הטיפוס האופייני של הקהילה. מגיעים מדי פעם גם אורתודוקסים שהולכים בדרך כלל לבית כנסת אחר, כדי לשאוב מהאווירה. ויש גם כל אלה שמעולם לא העזו להגיע לבית הכנסת אבל מדברים עליו בסקרנות, חוששים מאוד ממה יאמרו עליהם אנשים אם יגיעו. לא מעט כאלו ישנם. כולל רבנים אורתודוקסים. לדוגמה, מנהל מוסד לימודי יהודי אורתודוקסי התקשר ואמר: הייתי מאוד רוצה לבוא אבל איני יכול. תמשיכו במה שאתם עושים.

כך שקהילה זו בניס היא עוף מוזר אבל יחד עם זאת מרכיב חשוב בקהילה הגדולה, מרכיב שלא ניתן להתעלם ממנו.

העבודה מתפרשת על פני תחומים רבים. תזמורת של איש אחד. הרב הוא כמובן קודם כל רב, כלומר מנהיג וסמכות רוחנית והלכתית; בעל קורא; בעל תפילה; מחנך לילדים; יועץ משפחתי; מלמד קודש; מרצה; מרים פרויקטים קהילתיים שונים; סוג של יו"ר הנהלה. העבודה דורשת המון אנרגיה וזמן. לא הייתי מעלה על דעתי עד היכן עבודתי תתפרש. כשלמדתי אמר לי אחד ממורי: "אתה צריך לדעת לעשות את כל הדברים האלה אבל בפועל לא תידרש לכך. יהיו לצדך תמיד חזן, בעל קורא, מלמד תינוקות וכו'". הוא היה אמריקאי במקורו והכיר רק קהילות ענקיות בארה"ב. העבודה השגרתית אינה מעניינת לצורך הסיפור; מדובר בשגרה של חינוך והוראה (תלמוד, הלכה, תנ"ך, קבלה, היסטוריה יהודית, עברית ועוד). אבל מדי פעם קורים דברים יוצאי דופן.

יום אחד מצלצל אלי אדם שהכרתי בקהילה, אדם שמתגורר בארה"ב: "אתה חייב לבוא, המשפחה קורסת." נסעתי לשבוע לארה"ב (ביזנס קלאס) כדי לעשות שלום בית. הצלחתי. האיש נזרק מביתו, ישן בבית מלון, אשתו לא מוכנה לדבר אתו, התחיל הליך משפטי של פירוד. עורכי דין, ישבתי ימים שלמים עם כל אחד מבני הזוג בהידברות ובתיווך. הדבר המעניין הוא הטיפול באמצעות מסורת. כל בוקר ירדתי לחדרו של אותו אדם במלון להניח לו תפילין. לא עשיתי את זה מטעמים חב"דיים אלא משום שחשבתי שהוא צריך לצאת ממירוץ העסקים שלו ולחזור לעצמו. הוא סירב. התעקשתי ואמרתי לו: עברתי בשבילך את האוקיינוס, אתה חייב לציית. בוקר אחר בוקר הוא חזר לעצמו ולסוג של מודעות רוחנית. הבית המפואר והחדש שלהם, שהיה אחד מגורמי המתח ביניהם, היה נטול מזוזה. אמרתי להם: "אין כאן מזוזה. אני מוכן לקבוע מזוזה, אבל בתנאי שהבית יהיה באמת בית, שתחליטו לעשות שלום ביניכם. אם לא, אין טעם. חוץ מזה, בטלו את כל התהליך המשפטי ביניכם." אחרי שלושה ימים, כשראיתי שהדברים משתפרים, הלכנו לקנות מזוזה וקבענו אותה כולנו יחד. את התהליך המשפטי הם ביטלו. ביום חמישי באותו שבוע אמרתי להם: "מחר שבת, אני חייב להחליט איפה אהיה. יש לי שתי אפשרויות: או למצוא משפחה דתית ולהתארח אצלה או להיות בשבת אתכם, בביתכם. אבל בתנאי שזו תהיה באמת שבת: אוכל כשה מוכן מראש וכו'." החליטו שנעשה שבת ביחד. כשהגעתי לביתם ביום שישי בערב מצאתי מולי את שולחן השבת המפואר ביותר שראיתי בחיי. הפכו את כל הבית לכבוד שבת. קנו אוכל כשה, הדליקו נרות, מהפכה בבית. ביום ראשון בבוקר אני יורד עם התפילין לחדרו של האיש, הוא לא

שם. אני חוזר לחדרי, מקבל ממנו טלפון. הוא היה בבית עם אשתו. והעניין מחזיק מעמד, פחות או יותר, עד היום.

אכן דוגמה להצלחה. יש כמובן גם כישלונות, אבל עיקר העניין הוא שטיפול במקרים כאלה גם הוא חלק מעבודתו של רב, דבר שלא קיבלנו כתלמידים לרבנות כל הכשרה אליו. אף אחד לא מעלה בדמיונו מציאות שכזאת.

נושא מרכזי אחר הוא הגיור.

בניגוד למה שאנשים חושבים, קהילה קונסרבטיבית איננה מפעל גיור. מספר הגיורים בפועל, מועט: ארבעה-חמישה בשנה. זאת לעומת כעשרים פניות בשנה. ההליך הוא זה: על הפונה להשתתף השתתפות מלאה בחיי הקהילה ובלימוד; עליו לקבל על עצמו התחייבות לאורח חיים יהודי ומאמץ לשמור מצוות עד כמה שניתן במסגרת תנאי חייו. התהליך נמשך כשנתיים עד שלוש. כמובן, כל מקרה לגופו.

בעיני, יתרון הגיור הקונסרבטיבי על פני הגיור האורתודוקסי הוא בכנות שבין הרב למועמד לגיור, שאינו חייב להסתיר דבר ומרגיש נינוח לספר הכל. כך ניתן להתקדם הרבה יותר טוב וליצור קשר של אמון לאורך הדרך. זאת בניגוד לגיור האורתודוקסי שבו מתחייב המועמד לשמור את כל המצוות בקפדנות, דבר שברור שהוא לא יעשה. כך קורה לעתים שהמועמד משקר ומחכה לקבל את תעודת הגיור כדי לנתק מגע מן הרבנים שגיירו אותו וממה שהם מייצגים. כשאני קורא בתשובות של רבנים אורתודוקסים שגיור קונסרבטיבי לא שווה כלום, זה נראה לי כהתייחסות לא רצינית. ראשית, מבחינה הלכתית התהליך נעשה על פי דרישות השולחן ערוך ואף יותר מכך. שנית, איך אפשר לומר לבן אדם שעבר תהליך שלם בנפשו שזה לא שווה כלום? לדוגמה, אם יש לי בעיה עם גיור רפורמי מסיבות טכניות-הלכתיות כגון מקווה לא כשר או קבלת עול מצוות מפוקפקת, לא אשלול את תהליך הגיור, משום שהתהליך התקיים בנפשו של המתגייר ובמערכת הרפורמית. אדרוש גיור לחומרה הכולל הסבר ברור מדוע אני דורש זאת ותוך התחשבות בתהליך הקודם שבעיני מכובד למרות החסרונות שיש בו.

נושא זה נוגע בנושא ההתבוללות ונישואי התערובת. יותר מחמישים אחוז מבני הגולה, וצרפת בפרט, מתבוללים. במיוחד צעירים. בפני היהדות עומדות שתי אפשרויות: הראשונה היא להסתגר ולשמור על שארית ישראל כך שנצח ישראל לא ישקר, כלומר העמדה האורתודוקסית. מדיניות זו מובילה לצמצום מהיר של קהילה מפוארת כמו זו של צרפת ללא כל אפשרות להשיב את הגלגל אחורנית.

האפשרות השנייה היא ליצור את כל התנאים האפשריים כדי שהלא-יהודי וילדיו יוכלו למצוא בית בתוך היהדות. אבל זה דורש דמיון, התחשבות, פתיחות, גמישות והתעקשות. אמנם אינני חושב שניתן לעצור את תהליך ההתבוללות, אבל לדעתי ניתן להפחיתו.

בעיני, ההלכה מאוד חשובה ואסור שהיהדות תיטוש את המערכת הזו. אמנם ההלכה חייבת לדבר את שפת העם היהודי ולגעת בנושאים החשובים באמת. גם כאן יש לי ביקורת קשה כלפי הממסד האורתודוקסי שאינו מתחשב כלל וכלל בדעות המנוגדות אליו וננעל בתוך שיח פנימי. אינני מכיר תשובה של רב אורתודוקסי שמעז להתייחס לדעה הלכתית קונסרבטיבית, לקבלה או לדחותה מנימוקים ענייניים. וזה חבל משום שיש כאן מפעל די מעניין.

לדוגמה, הפוסק החשוב ביותר בימינו הוא לדעתי הרב גולינקין, נשיא מכון שכטר בירושלים. זאת, לא בגלל כמות פסיקותיו והשפעתו על הקהל הרחב (בניגוד למשל לתלמיד חכם דוגמת הרב עובדיה יוסף) כי אם בגלל טיפולו השיטתי בנושא מעמד האשה בהלכה על כל היבטיו. ניתן להתווכח על נקודות כאלה או אחרות בפסיקתו, אבל מפעלו ייוותר בהיסטוריה היהודית כתופעה חלוצית פנומנלית הנוגעת בנושא בסיסי ויסודי.

באופן כללי הרגשתי היא שהיהדות של ימינו נמצאת על פרשת דרכים לא פחות משמעותית וחשובה מזו של ימי חורבן בית שני. זה נכון לגבי הגולה בגלל ההשתלבות באומות ובתרבות המודרנית וזה נכון גם לגבי ציון והתהליכים שהיא עוברת. בעיני, היהדות לא יכולה להרשות לעצמה לא לעבור את התהליך הזה באופן נכון. ברור שזה דורש יצירתיות רבה ואומץ לב. מדובר בתהליך לא פשוט. אינני בטוח מי צודק ומי לא, ויש לי, בצד הערכתי הגדולה לתפיסה ולמערכת הקונסרבטיבית, גם ביקורת עליה. למזלנו, שבעים פנים לתורה. ייתכן בהחלט שאלו דברי אלהים חיים. אבל אני משוכנע שקיפאון והסתגרות, מלווים בזלזול ובהתנשאות כלפי כל הצעת שינוי או חידוש, לא יובילו לכלום.

מבוע

כתב עת ליצירה יהודית

הרמן שטרונק: דקל בחיפה, 1923 (פרט)

גיליון מז

קיץ תשס"ז

בני פרל
אבנים

גאולה הודס-פלחן
[שיר]

אביאל הינום
לשאלת פליטי '48

הרב שג"ר
[הקדמת העורך]

הרב יאיר דרייפוס
במלאת שלושים למטירתו
של הרב שג"ר זצ"ל

חן קלינמן
הכל צפוי
אני אמות, כנראה

אביחי צור
צמצום כפשוטו
או הספד סתמי

הרצל חקק
מחזור שירים -
עמוד הלהבה, אור השיבה

נעה לאה כהן
הרמן שטרונק

יהושע גרינברג
השיירה

צילה צוראל
חלל על קבר התהום

ישעיה דלזס
ביס מניס

איתמר שחר
שבת
שבעה

וואין הורביץ
מעגל חודשי השנה
הבבלית

יונתן גורל
חסד האשה

בכל אולמן
על השירים
המופיעים בגיליון

יוסי רון
על הספר 'ילדי כפר עציון'
ממבט אישי